

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ОСОБИСТОСТІ

Укладач: **Попович І.С.**, доктор психологічних наук, професор

Предметом вивчення навчальної дисципліни/освітньої компоненти «Соціально-психологічні теорії особистості» є концепції соціокультурного виміру дослідження особистості як цілісної, зрілої, повноцінної індивідуальності.

Міждисциплінарні зв'язки: Вивчення навчальної дисципліни/освітньої компоненти «Соціально-психологічні теорії особистості» базується на загальних та фахових компетентностях, сформованих здобувачами під час вивчення таких ОК: «Загальна психологія (з практикумом)», «Соціальна психологія (з практикумом)», «Теорії особистості». Сформовані загальні і професійні компетенції є базовими для опанування освітніх компонент: «Психологічне консультування», «Психологія соціальних відносин», «Основи психотерапії».

Мета та завдання навчальної дисципліни/освітньої компоненти

Мета: систематизація наукових знань соціокультурний вимір дослідження особистості, соціальні чинники, що впливають на її становлення та розвиток, виокремлення причин виникнення особистісних проблем.

Завдання курсу:

1. Визначити особливості соціокультурного виміру дослідження особистості, що є відіграє домінуючу роль у соціальному оточенні.
2. Ознайомити здобувачів зі змістовими особливостями низки ключових підходів, теоретичних концепцій, що досліджують вплив соціальних чинників на розвиток і становлення особистості.
3. Визначити сприятливі умови становлення та розвитку особистості.

Компетентності та програмні результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни/освітньої компоненти «Соціально-психологічні теорії особистості» спрямовано на формування таких **компетентностей та програмних результатів навчання (ПРН):**

Загальні компетентності (ЗК) :	Фахові компетентності (ФК):	Програмні результати навчання (ПРН):
ЗК 1. ЗК 5. ЗК 8.	ФК 4. ФК 8. ФК 9. ФК 10. ФК 14.	ПРН 9. ПРН 11. ПРН 12. ПРН 15.

На вивчення навчальної дисципліни/освітньої компоненти відводиться 150 годин 5 кредити ЄКТС.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни/освітньої компоненти

Змістовий модуль 1.

Соціальні аспекти теорій особистості.

Тема 1. Альфред Адлер: індивідуальна теорія особистості. Основні поняття індивідуальної теорії особистості Альфреда Адлера. Соціальний інтерес. Почуття неповноцінності і компенсація в тлумаченні А. Адлера. Прагнення до домінування. Фіктивний фіналізм особистості. Життєвий стиль за А. Адлером. Поняття «творчого Я» у працях А. Адлера. Порядок народження та особистість. Методика «Ранні спогади» (А. Адлер). Особливості використання методики в психодіагностичній і консультаційній роботі. Кількісне якісне аналізування ранніх спогадів у концепції А. Адлера.

Тема 2. Аналітична теорія особистості К. Г. Юнга. Структура особистості в теорії К. Г. Юнга. Поняття «архетип» як ключова категорія аналітичної теорії особистості. Основні настановлення особистості. Динамічні складові особистості та їх вимір. Психічна енергія та психічні цінності особистості. Принцип еквівалентності та принцип ентропії в тлумаченні К. Г. Юнга. Розвиток та становлення особистості: основні стадії. Символ – репрезентація психіки людини.

Тема 3. Сценарний підхід Е. Берна. Основні поняття теорії Еріка Берна. Основні сценарні елементи концепції сценарного підходу. Сценарний апарат за Е. Берном. Чинники, що визначають і конструюють сценарій особистості. Класифікація сценаріїв у концепції Е. Берна. Класифікаційна ознака сценарію – структурування часу. Особливості сценарію батьківське програмування. Функціонування сценаріїв. Науковий вимір сценарної теорії.

Тема 4. Теорія відносин В. М. Мясищева. Витоки становлення та розвитку концепції психології відносин В. М. Мясищева. Вихідні положення і ключові тези теорія відносин В. М. Мясищева. Структура особистості за теорією В. М. Мясищева. Трьохкомпонентна структура відносин у концепції В. М. Мясищева. Відносини та особистість.

Змістовий модуль 2.

Соціально-рольові аспекти вивчення особистості.

Тема 5. Структура рольової соціальної взаємодії. Поняття «роль» у вітчизняній і зарубіжній психології. Виконання ролей особистістю як форма її соціальної поведінки. Явний та неявний зміст рольової поведінки. Поняття «Внутрішні ролі». Зовнішня та внутрішня детермінація ролі. Рольовий репертуар особистості. Порівняльна характеристика різних підходів до вивчення структури особистості. Рольова самореалізація особистості. Рольові очікування учасників взаємодії.

Тема 6. Рольові характеристики особистості. Поняття «рольовий конфлікт». Рольовий конфлікт та самореалізація особистості. Локус рольового контролю. Поняття «Рольова ідентичність». Рольова компетентність особистості. Статеві та гендерні ролі: порівняльне аналізування. Рольовий розвиток та становлення особистості. Інваріантність трактувань життєвого

досвіду. Поняття «рольова соціалізація» у наукових дослідженнях. Гендерно-рольова соціалізація особистості. Розвиток життєвих ролей людини. Періодизація рольового розвитку особистості. Життєва криза як рольовий конфлікт. Форми життєвих криз особистості.

Тема 7. Теорія соціального навчання Дж. Роттера. Основні тези та принципи теорії соціального навчання Джуліана Роттера. Потенціал поведінки особистості. Очікування людини. Генералізовані і ситуаційні очікування. Варіативність очікувань учасників міжособистісної взаємодії. Цінність підкріплення. Інтернальний і екстернальний локуси контролю. Прогноз поведінки особистості. Основна формула прогнозу поведінки у концепції соціального навчання Дж. Роттера. Потреби та компоненти потреб.

Тема 8. Соціально-психологічна теорія особистості Г. С. Саллівана. Структура особистості за Г. С. Салліваном. Поняття «динамізм» у соціально-психологічній теорії особистості. Поняття «персоніфікація» як індивідуальний образ «себе» чи «іншого». Місце і роль пізнання в становленні і розвитку особистості. Динаміка становлення і розвитку особистості за Г. С. Салліваном. Стадії розвитку особистості. Детермінанти розвитку у соціально-психологічній теорії особистості Г. С. Саллівана.

Тема 9. Диспозиційна теорія особистості Г. Олпорта. Структура та динаміка особистості за Г. Олпортом. Поняття «риси» у диспозиційній теорії особистості. Кардинальні, центральні та вторинні диспозиції і їх тлумачення. Іntenції або наміри особистості. Функціональна автономія особистості. Цілісність особистості та психологічні змістові параметри. Розвиток та становлення особистості. Прямі та непрямі методи вивчення особистості.

Тема 10. Соціально-когнітивна теорія особистості А. Бандури. Становлення соціально-когнітивної теорії особистості Альберта Бандури. Основні вихідні положення соціально-когнітивної концепції. Модель взаємного детермінування за А. Бандурою. Функціонування людини як продукту взаємодії поведінки, особистісних чинників та оточення у працях вченого. Саморегуляція і пізнання в поведінці особистості. Основні процеси навчання через спостереження і їх тлумачення у концепції А. Бандури.

Форма підсумкового контролю успішності навчання диференційований залік.

Засоби діагностики успішності навчання:

Система контролю успішності здобувача поєднує такі види: поточний контроль; вибіркового контролю; підсумковий модульний контроль, до якого віднесено питання для самостійного опрацювання; семестровий академічний контроль.

Використано такі **методи навчання:** лекційні та практичні заняття з підготовкою доповідей і реферативних повідомлень, застосування модульного тестування і фронтальних поточних опитувань та самостійних робіт.

Методи організації та реалізації навчально-професійної діяльності:

1. За джерелом інформації:

- словесні: традиційна лекція, лекція-презентація, дискусія, бесіда, доповідь, реферативне повідомлення, експертна оцінка;
- практичні: аналізування складних теоретико-методологічних завдань; вирішення кейсів, презентація, колегіальне оцінювання);
- наочні: презентація, спостереження, модерування.

2. За логікою передачі та сприймання навчальної інформації: дедуктивні/індуктивні, аналізування/синтезування.

3. За мірою самостійності мислення: відтворювальні, проблемно-пошукові, творчі;

4. За формуванням допитливості до навчально-професійної діяльності: пізнавальні дискусії, експертне оцінювання, мозковий штурм, створення проблемно-пошукових груп, індивідуальне завдання.

Підсумкова оцінка з ОК «Соціально-психологічні теорії особистості» об'єднує усі активності здобувача, що подані в силабусі з урахуванням інформальної та неформальної освіти.

Рекомендована література

Основна література:

1. Блинова О. Є. Трудова міграція населення України у соціально-психологічному вимірі: монографія. Херсон: РПО, 2011. 486 с.
2. Варій М. Й. Психологія особистості: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
3. Горностаєв П. П. Личность и роль. Ролевой подход в социальной психологии личности. К.: Интерпресс ЛТД, 2007. 312 с.
4. Корольчук М. С. Історія психології: навч. посіб. К.: Ніка-Центр, 2004. 248 с.
5. Мак-Вільямс Н. Психоаналитическая диагностика: Понимание структуры личности в клиническом процессе. М.: Класс, 1998. 480 с.
6. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підруч. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
7. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2005. 448 с.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник: У 2 кн. Кн. 1. Соціальна психологія особистості і спілкування. К.: Либідь, 2004. 576 с.
9. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: підручник: У 2 кн. Кн. 2. Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. К.: Либідь, 2006. 560 с.
10. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості: монографія. Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. 504 с.
11. Попович І. С. Психологія соціальних очікувань особистості: методологія, теорія і практика: навч.-метод. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 158 с.
12. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2013. 240 с.

Допоміжна література:

13. Адлер А. О нервическом характере. СПб.: Университетская книга, 1997. 388 с.
14. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. М.: Академический Проект, 2003. 399 с.
15. Берн Э. Групповая психотерапия: пер. с англ. М.: Академический Проект, 2000. 464 с.
16. Берн Э. Трансакционный анализ и психотерапия. СПб.: Изд-во «Братство», 1999. 224 с.

17. Завацька Н. Є. Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі: монографія. Луганськ: Вид-во імені В. Даля, 2012. 320 с.
18. Майерс Д. Социальная психология. 7-е изд. СПб.: Питер, 2007. 794 с.
19. Пезешкиан Н. Тренинг разрешения конфликтов. Психотерапия повседневной жизни. М.: Институт позитивной психотерапии, 2007. 296 с.
20. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ. Херсон: ВД «Гельветика», 2015. Вип. 6. 145–154.
21. Попович І. С. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань у студентській групі: навч.-метод. посіб. Херсон: ВАТ «ХМД», 2013. 204 с.
22. Попович І. С. Феномен ціннісно-орієнтаційної єдності в групі курсантів. Проблеми заг. та пед. психол. К. 2002. Т. IV. Ч. 5. С. 203–209.
23. Сидоренко Е. В. Психодраматический и недирективный подходы в групповой работе с людьми. СПб.: Изд-во СПбГУ, 1992. 72 с.
24. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (основные положения, исследования и применение). СПб: Питер, 2005. 607 с.
25. Юнг К. Г. Психологические типы. Мн.: ООО «Попурри», 1998. 656 с.
26. Popovych I. S. Social expectations in primary school age. Proceedings of the 2nd International Academic Congress «Fundamental Studies in America, Europe, Asia and Africa», 27 Sept. 2014, USA, New-York. Vol. II, «Columbia Press». New-York, 2014. P. 176-180.

Інформаційні ресурси:

27. Теория справедливости Адамса [Электронный ресурс]. Режим доступа к статье: <http://www.klubok.net/article2422.html>.
28. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (основные положения, исследования и применение). СПб: Питер, 2005. 607 с. Режим доступа: http://www.koob.ru/hjelle_ziegler/teorii_lichnosti
29. Blynova, O., Kisil, Z., Tkach, T., Semenova, N., Semenov, O., Kamisnka, S., Popovych, I. Psychological manifestations of professional marginality of future social welfare professionals. Revista Inclusiones, 2020. 7(SI). P. 218-233. <http://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1229>
30. Halian, A., Halian, I., Burlakova, I., Shevchenko, R., Lappo, V., Zhigarenko, I., Popovych, I. Emotional Intelligence in the Structure of Adaptation Process of Future Healthcare Professionals. Revista Inclusiones, 7(3). 2020. P. 447-460. <http://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1347>
31. Popovych, I., Blynova, O., Zhuravlova, A., Toba, M., Tkach, T., Zavatska, N. Optimization of development and psycho-correction of social expectations of students of foreign philology. Revista Inclusiones, 2020. 7(SI). P. 23-38. <http://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1657>
32. Popovych, I., Zhigarenko, I., Losiyevska, O., Dovbenko, S., Kashyryna, Ye., Shevchenko, R., Piletska, L. Research of Achievement Motivation's Impaction the Career Orientations of Future Managers of Organization. Revista Inclusiones, 2020. 7(SI). P. 247-263. <http://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1231>
33. Tsiuniak, O., Pyslar, A., Lialiuk, G., Bondarenko, V., Kovtun, O., Los, O., Popovych, I. Research of interdependence of variables and factor structure of masters' readiness for innovative pedagogical activity. Revista Inclusiones, 2020. 7(3). P. 427-452. <http://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1645>